

Analyse af tv-gudstjenesterne 2015-2023

Hvordan og hvorfor tv-gudstjenester kaster mange reaktioner af sig – med særlig vægt på tv-gudstjenesterne i 2022-23

Analyse af tv-gudstjenesterne 2015-2023

er udgivet af mediebrugerorganisationen KLF, Kirke & Medier, Korskærvej 25, 7000 Fredericia

Analysen er udarbejdet af analyse- og formidlings-assistent Andreas Jensen og journalist og redaktør Stefan Vase.

Udgivelsesdato: 22. december 2023

LAYOUT
Finn Brohus

TRYK
Lasertryk

Analysen er udkommet både i trykt og digital form. Den trykte udgave kan bestilles på info@klf.dk. Den digitale kan findes på analyse.klf.dk.

De tv- og radiotransmitterede gudstjenester har gennem alle årene været en central del af KLF, Kirke & Mediers fokus. Fra Statsradiofonis fødsel arbejdede kirkefolk og Kristelig Lytterforening sammen for at sikre højmessestransmissioner i radioen – et arbejde, der er fortsat gennem alle årene.

Derfor samler KLF, Kirke & Medier også medlemmer, der ønsker at bevare de kirkelige programmer på radio, tv og on demand. For mange af KLFs medlemmer betyder muligheden for at kunne se en gudstjeneste i fjernsynet – som er denne analyses fokus – enormt meget. Det er der flere årsager til:

- TV-gudstjenesterne bliver overordnet set som et supplement til kirkegang i en lokal sognekirke.
- De kan være et alternativ for en gudstjeneste i den lokale kirke, hvis man i en periode er syg, indlagt, på ferie eller lignende.
- Endelig så vil tv-gudstjenesterne for nogle være en noget nær permanent erstatning for fysisk kirkegang, hvis man af forskellige årsager ikke kan komme afsted.

Så tv-menigheden består både af lejlighedsvis gæster og faste kirkegængere i kortere eller længere perioder.

Et andet fokus som KLF har i forhold til gudstjenestetransmissioner, er det alment dannende og det alment oplysende.

Danmark er et kristent land med den evangeliske lutherske kirke skrevet ind i Grundloven. Derfor er tv-gudstjenesterne også et vindue ind til nogle af de tanker og ideer, der har formet og stadig former vores land, vores identitet og vores tankegang. I det lys er gudstjenestetransmissionerne et supplement til de øvrige kirkelige programmer, som oplyser lyttere og seere om kristendommen og den kristne tro.

I denne analyse ser vi på, hvordan mediebrugerne, der har indsendt reaktioner til KLF, forholder sig til tv-gudstjenesterne. Det er i øvrigt noget, som alle kan hvorfor det ikke nødvendigvis kun er medlemmer af KLF, der giver deres mening til kende.

Vi undersøger også, hvad der kendetegner tv-gudstjenesterne. Blandt andet i forhold til varighed, liturgi, salmer og tekstlæsninger.

Baggrunden for at vi i denne analyse ser på tv-gudstjenesterne er, at vi i 1. kvartal 2023 oplevede en markant stigning i antallet af reaktioner, når det gælder tv-gudstjenesten.

Indsamlingen af reaktioner til denne analyse stoppede ved udgangen af august 2023, og vi har i de efterfølgende måneder ikke modtaget reaktioner, der ændrer ved det billede, der er tegnet i denne analyse.

Denne analyse er udarbejdet af undertegnede med uvurderlig bistand fra KLFs analyse- og formidlingsassistent Andreas Jensen.

Stefan Vase

redaktør i KLF, Kirke & Medier

Reaktioner i et historisk perspektiv	5
Reaktionsrapporterne 2015-2018	5
2019 – 1. halvår 2022	5
Generel tilfredshed	7
Fordeling af reaktioner (2015 - 1. halvår 2022)	7
Reaktioner fra 2. halvår 2022	8
Reaktioner fra 1. halvår 2023	9
Februar – reaktionsstorm	9
Marts – stormen løjer af	11
April – normale tilstande	12
En foreløbig konklusion	13
Et års gudstjenester	14
Programmernes varighed	14
Gudstjenesternes tekster	15
Nærstudie af otte tv-gudstjenester	16
<i>Prædikenens længde</i>	17
<i>Liturgien i tv-gudstjenesten</i>	18
Mellemspil om sommergudstjenester	21
Konklusion	23
Epilog	25

Reaktioner i et historisk perspektiv

Når man ser på, hvad mediebrugerne reagerer på overfor KLF, dominerer tv-gudstjenesten og radiogudstjenesten i reaktionsdatabasen (skarpt forfulgt af morgenandagten). Det har været tilfældet i alle de år, hvor KLF systematisk har indsamlet reaktioner.

Af hensyn til omfanget fokuserer denne analyse på perioden 2015 og frem. 2015 og frem til 2022 vil udgøre bagtæppet for at sætte den markante stigning, vi særligt oplevede 1. halvår 2023, i rette kontekst.

Reaktionsrapporterne 2015-2018

Frem til og med 2018 udgav KLF, Kirke & Medier årligt en reaktionsrapport. Reaktionsrapporterne havde som formål at gruppere, analysere og kommentere på reaktionerne – og ikke mindst gøre status.

I reaktionsrapporterne, der udkom fra 2015 og frem til 2018, udgør tv-gudstjenesterne en høj andel af reaktionerne.

Reaktionerne fordelte sig på følgende måde over de fire år:

	2015	2016	2017	2018
Ris	61	6	6	6
Ros	38	25	28	17
Total	99	31	34	23

Der har i gennemsnit været omkring 45 reaktioner, når det gælder gudstjenesten. Dog var 2015 et usædvanligt år med exceptionelt mange reaktioner. Det er der særligt to årsager til:

- Gudstjenesten blev beskåret med 15 minutter fra 45 minutter til 30 minutter.
- TV-gudstjenesten var uden menighed.

Da tv-gudstjenesten efter godt fem måneder uden menighed igen fik en menighed og igen fik 45 minutter i sendefloden resulterede det i meget ros.

Det forklarer også, hvorfor der var meget ros til tv-gudstjenesten 2015 – modsat de tre efterfølgende år: Når det, der er årsag til kritik, ændres, kaster det ofte mange positive reaktioner af sig. Det er et system, vi ser gentage sig i forhold til andre sager; mediebrugerne kvitterer for ændringer, der sker som reaktion på kritik, med flere positive reaktioner. Det har vi blandt andet set i forhold til tv-værten Peter Ingemann, som tidligere har fået meget kritik for sit sprog i blandt andet Hammerslag (DR) og Størst (TV 2). Når han er vært på programmer, hvor han bander mindre eller slet ikke, kaster det ros af sig. Det så vi blandt andet i kølvandet på programmerne Ingemann og Vestkysten og Ingemann og kongerækken (begge TV 2).

Hvis vi fraregner 2015 er det rimeligt foreløbigt at antage, at et normalt antal reaktioner i forhold til gudstjenesten er omkring de 30, hvoraf omkring 80 % af reaktionerne vil være ros.

Den tendens fortsætter i de følgende år.

2019 – 1. halvår 2022

I perioden fra 2019 til 1. halvår 2022 sker der flere ændringer i tv-gudstjenesten – noget, som også afstedkom reaktioner. Men da KLF siden 2019 ikke har udgivet en årlig reaktionsrapport, er der derfor ikke før end nu foretaget en samlet opgørelse og analyse af reaktionerne.

Gudstjenesterne i 2019 lignede gudstjenesterne i de foregående år, men i februar 2020 skete en koncept-ændring, idet DR introducerede en vært med gæst i tv-gudstjenesten. I første omgang var Anders Laugesen vært frem til udgangen af 2021. I 1. halvår 2022 var

Præst Søren Hermansen, skuespiller Bodil Jørgensen og vært Anders Laugesen. Foto: Lars M Hansen.

Paula Larrain vært – hun stoppede, da hun fik nyt arbejde på netmediet Altinget.

Det, der kendetegner både Anders Laugesen og Paula Larrain, er, at de begge er meget fortrolige med trosstoffet – særligt Anders Laugesen, som har beskæftiget sig professionelt med stofområdet i over 40 år.

Trods Laugesens og Larrains fortrolighed med trosstoffet blev introduktionen af en vært imidlertid ikke modtaget videre positivt af mediebrugerne. Louise sendte en reaktion i februar 2020, hvor hun udtrykte en forventnings glæde over Anders Laugesen som vært på tv-gudstjenesten, men den første tv-gudstjeneste efter introduktionen af det nye koncept skuffede hende:

»Vi vil MEGET gerne høre Anders Laugesen tale med mennesker; det har vi nydt gennem mange år. Og vi vil gerne have en fuld gudstjeneste med alle led bibeholdt. Der er mennesker, hvis eneste mulighed for kirkegang er i tv. En gudstjeneste er ikke en gudstjeneste, hvis den hakkes i småstykker. Hvert led har betydning for helheden.«

Louises førstehåndsindtryk af tv-gudstjenesten blev meget typisk for de negative reaktioner, der kom i de følgende år. I september 2021 skrev en anden gudstjeneste-seer:

»For mig lignede det ikke en gudstjeneste, så jeg afbrød forestillingen.«

Sådan oplevede en anden også gudstjenesten i samme måned:

»Søndagens gudstjeneste i tv var noget mærkeligt noget. Vi er mange der savner en helt almindelig gudstjeneste, hvor man oplever menighed og salmesang. Mange der ikke selv kan komme afsted i kirke vil gerne have en oplevelse der er så tæt som muligt på »at være der selv«. Så vi ønsker en direkte gudstjeneste på tv søndag kl. 10 fra en almindelig kirke.«

I oktober 2021 lød det slet og ret i en reaktion:

»Nyder at høre salmesang og ordets forkyndelse. Interview i start og slutning af udsendelsen er for lang.«

Det er en meget nøgtern konstatering af den ramme, som tv-gudstjenesten er sat ind i; at der naturligvis er en højmesseliturgi som indmad, men en indpakning rundt om, som for nogle opleves som meget lang.

Generel tilfredshed

Det generelle indtryk af perioden fra 2019 til 1. halvår 2022 er ikke desto mindre tilfredshed.

Ikke mindst i corona-årene 2020 og 2021, hvor gudstjenester omkring påsken 2020 og jul 2020 blev aflyst, og hvor der i de mellemliggende perioder var særlige restriktioner i forhold til, hvor mange der måtte opholde sig i kirken, og gudstjenester på særlige vilkår.

Her valgte DR at prioritere gudstjenester på højde med nyheder og kultur. Noget, som mediebrugerne kvitterede for med et meget højt antal positive reaktioner, fordi mange valgte at benytte et alternativt gudstjeneste-tilbud; enten via tv-gudstjenester, radiogudstjenester eller gudstjenester streamet over nettet.

	2019	2020	2021	2022 ^b	2022 ^c
Ris	3	8	6	2	4
Ros	21	31	72	5	10
Neutral^a		5	5	3	6
Total	24	44	81	15	30

a I forhold til KLFs opgørelse af reaktioner skete der i 2020 en væsentlig ændring, nemlig neutrale reaktioner – altså reaktioner, som hverken var ris eller ros, men reaktioner, som mere havde præg af konstateringer eller kombinerede ris og ros.

b Antallet af reaktioner i 2022 synes meget lavt. Det

skyldes dog, at der kun er medtaget reaktioner fra 1. halvår 2022. Med det in mente er reaktionerne fra 2022 på niveau med tidligere år. Se sidste kolonne.

c Antallet af reaktioner for 1. halvår 2022 er omregnet til, hvad der ville komme, hvis 2. halvår 2022 havde været som 1. halvår.

Fordeling af reaktioner (2015 - 1. halvår 2022)

Generelt er der meget lidt kritik af tv-gudstjenesten, mens langt de fleste reaktioner udtrykker glæde over tv-gudstjenesten.

Det bliver tydeligt, når vi ser på den procentvise fordeling af ris og ros fra år til år:

Med undtagelse af 2015 ser vi frem til og med 1. halvår 2022, at i gennemsnit 80% af reaktionerne er ros.

Tv-gudstjenesterne repræsenterer altså noget, som dem, der indsender reaktioner, bakker meget op om, har forventninger til og er meget tilfredse med.

Reaktioner fra 2. halvår 2022

Normen er altså, at tv-gudstjenester overvejende modtager ros. Men det blev ikke ved. Noget af det, der skete ved indgangen til 2. halvår 2022, var, at tv-gudstjenesten fik en ny vært, nemlig Sofie Østergaard.

Modsat de tidligere værter – Anders Laugesen og Paula Larrain – har Sofie Østergaard ikke tidligere beskæftiget sig med trosstoffet, hvilket ikke blev bemærket i de første reaktioner, vi modtog i 2. halvår 2023 – i kølvandet på de første gudstjenester med hende som vært.

23. oktober skrev en seer:

Sofie Østergaard gør det rigtig godt. Spændende fortællinger fra de personer, der er inviteret med.

Godt en uge senere skrev en seer:

Godt med samtaler før og efter gudstjenesten.

Der var ganske vist på forhånd en vis skepsis overfor Sofie Østergaard som vært. Men da gudstjenesterne med Sofie Østergaard som vært blev sendt, kom den skepsis ikke til udtryk i reaktionerne.

I 2. halvår 2022 modtog vi i alt blot seks reaktioner – hvilket er bemærkelsesværdigt lavt. Heraf var de 5 positive – og blot én var negativ. Her gik kritikken på, at gudstjenesten udgik den 16. oktober. Det er dog ikke helt rigtigt. Der blev sendt tv-gudstjeneste på DR1 kl. 10. På DR2 blev tv-gudstjenesten dog sendt allerede kl. 12.30 – grundet VM i kørestolsrugby.

Det er typisk noget, der kaster mange reaktioner af sig, når kirkelige programmer aflyses (eller flyttes). Det gælder gudstjenesterne, men i endnu højere grad morgenandagten.

Reaktioner fra 1. halvår 2023

Tonen i reaktionerne ændrede sig imidlertid markant fra begyndelsen af 2023. I januar alene modtog vi én reaktion mere, end vi modtog i hele 2. halvår 2022. Altså 7 reaktioner på en måned - i stedet for 6 reaktioner på et halvt år. Det er bemærkelsesværdigt i sig selv.

Gudstjenesterne i januar var såkaldte temagudstjenester, der var løsrevet fra kirkeårets tekster – noget, som vi ser på under Et års gudstjenester (s. 11).

8. januar skrev en mediebruger:

Synes, det er ærgerligt, at det er tydeligt, at det er optaget. Der var ingen menighed, blot vært og gæst. Prædikenen var meget afkortet. Jeg synes ikke, at det er en søndagsgudstjeneste – mere et program.

Her berørte den pågældende det tema, om gudstjenesten faktisk fylder for lidt i forhold til forventningen. Det tema berører Louise også i denne reaktion:

Jeg satte mig sammen med min gamle mor, som ikke kan gå i kirke mere, for at se gudstjenesten på tv. Hvad fik vi? En udmærket samtale med Pyrus; det var bare ikke det vi havde sat os for! Skammeligt at vi ikke bare kan få en ganske almindelig gudstjeneste, men får et show eller et underholdningsprogram i stedet. [...] Hvis mennesker vil underholdes, er der nok andet i tv. Lad os dog nu beholde gudstjenesten som den er ment.

Her bliver det tydeligt, at der som sådan ikke er noget i vejen med samtalerne (i en anden reaktion er der faktisk ros til Jan Linneberg for sin åbenhed i udsendelsen), men hvis de bliver for dominerende, altså tager for meget tid, så går det ud over gudstjenesten på bekostning af dem, der tænder fjernsynet for at se gudstjenesten.

Februar – reaktionsstorm

Kritikken af tv-gudstjenesten blev massiv i februar, hvor vi i løbet af den ene måned modtog 45 reaktioner – heraf var over halvdelen kritik.

Gudstjenesterne i februar var domineret af gudstjenester, der henvendte sig til børn. Det tema berørte en af de neutrale reaktioner:

Børnegudstjenester rammer »skævt«, og især når det er flere søndage i streg (kender flere ældre, der er blevet skuffet). Dermed ikke sagt, at en børnegudstjeneste ikke er en mulighed. Præst Line Deville gjorde det godt.

Flere af de reaktioner, som de pågældende mediebrugere markerede som neutrale, kunne i princippet også kaldes »ris«. Som f. eks. denne:

For meget snak og for lidt gudstjeneste!

Andre var positive overfor gudstjenesterne i februar:

Det er dejligt, at der sker fornyelser indenfor gudstjenesten. Der skal nyt til, hvis der skal komme flere i kirke - glem alt det stive.

En anden bemærkede en komisk detalje under en af børnegudstjenesterne:

Jeg kan lide naturligt budskab på dagligdags sprog, drop det latinske. Sig »dagens tekst« frem for »epistler«, et barn spurgte, om det var apostlenes heste!

De fleste af de positive reaktioner i februar handlede dog om tv-gudstjenesterne generelt:

DR bød seerne indenfor til nogle meget anderledes gudstjenester. Det blev ikke taget lige vel imod af alle seerne. Foto: Kasper Borg.

Det er godt at vide, at der næsten hver søndag er en gudstjeneste i tv, ser den jævnligt, især hvis jeg ellers ikke har kunnet komme i kirke. Var meget glad for tv-gudstjenesten under coronaen, det var en stor hjælp dengang.

Men som nævnt var langt de fleste kritiske i februar. Vi modtog en længere reaktion i slutningen af februar, der er meget repræsentativ for de kritiske:

Taler på vegne af en gammel dame (88 år), som ikke kan komme i kirken. Hun er så ked af, at der er så meget, som hun slet ikke kan forstå, at det har noget med en gudstjeneste at gøre. Hun bliver helt vred, når vi taler om det. Da jeg selv går i kirke, har jeg ikke tidligere set det, men nu har jeg så selv set. Og jeg (69 år) giver hende ret. Jeg ville godt nok være ked af hvis det er den gudstjeneste jeg fik.

Hun fortsætter med at beskrive indholdet i tv-gudstjenesten:

For det første er alt den snak, der er både før og efter. Unødvendig for at høre og tage del i gudstjenesten. Snakken er absolut ikke altid relevant for at få noget ud af prædiken.

For det andet mangler jeg menigheden for at få en oplevelse af en menighed, et fællesskab. Der fokuseres alt for meget på værten og gæsten. Både i billede og i ord. Mit ønske for transmissionerne er, at de kan komme lidt tilbage til det der var engang.

Hun understreger, at vært og gæst bidrager med en god dynamik i udsendelsen, men at det fylder for meget:

Fint med 5-10 min. opsamling med præsten efter gudstjenesten, men undlad så meget fokus på vært og gæst. Hvis værten sammen med en gæst gerne vil ses og høres og debattere udsendelsen, så lav evt. et program efterfølgende, som vi kan vælge til eller fra.

En anden mener også, at samtalerne før og efter tager for meget tid fra gudstjenesten:

Det er rigtig træls med de lange samtaler før og efter gudstjenesterne. Det forkorter jo også gudstjenesten – og det var vel det, som de skulle dreje sig om.

En anden efterlyser større variation i gudstjenesterne:

Jeg synes, at I kører i samme spor hver søndag, i stedet for at transmittere en alm. højmesse ind imellem. Det er fint med temagudstjenester, men der skal være plads til, at der også transmitteres den højmesse, som jeg har været vant til i mit kirkeliv. Håber på, at der kommer mere afveksling fremover.

Marts – stormen løjer af

I marts var kritikken løjet af – om end antallet af reaktioner stadig var højt med 30 reaktioner. Også i marts var der en overvægt af kritiske reaktioner, men der var også flere, der var tilfredse med gudstjenesten. F. eks. skrev Lis til KLF:

Stort set, synes jeg, der har været sendt nogle meget gode gudstjenester siden jul.

Og Niels skrev:

Både gudstjeneste og snakken med den indbudte er meget interessant.

Tonen var altså ved at ændre sig – om end vi ikke kan følge om enkeltpersoner ændrer opfattelse af gudstjenesten – så er det ikke desto mindre tendensen.

Stadig er det dog kritiske reaktioner, der dominerer. Og det, der er gennemgående i reaktionerne, er, at tv-gudstjenesten er for meget samtale og for lidt gudstjeneste:

»Gudstjenesten« om søndagen i fjernsynet er forvandlet til et samtaleprogram, hvor en kirke stiller lokaler til en samtale/meningsudveksling mellem vært, præst og en gæst, der tit ikke går i kirke. Det er ganske udmærket og kunne fint sendes på et andet tidspunkt under en anden overskrift. Noget af det som et program for børn.

Samtalen med skuespilleren Jan Linnebjerg var meningsfuld. Den tog bare for meget plads fra tv-gudstjenesten, mente nogle seere. Foto: Kasper Borg.

Pågældende efterlyser en mere klassisk gudstjenesteform, der primært er målrettet mod dem, der ikke kan komme i kirke selv:

Søndagsgudstjenesten [skal] efter min mening transmitteres direkte fra en almindelig gudstjeneste i en folkekirke så autentisk som muligt med kameraet rettet mod præsten, det øvrige personale, kirkens indretning. På den måde vil salmesangen, søndagens tekst, prædiken, altergangen, velsignelsen være det primære og dække kirkegængerens i sofaens behov.

Vedkommende mener dog, at der fint kunne være små interviews før og efter gudstjenesten:

Man kunne lave korte interviews med kirkegængerne før og/eller efter gudstjenesten. Og før gudstjenesten med præsten om sognet og kirken.

Behovet for at udskille samtaledelen fra gudstjenesten gentages af andre:

Der er for meget samtale med en kulturperson. har observeret op til 18 minutter før gudstjenesten starter. Disse samtaler når de er så lange kunne de fint sendes på et andet tidspunkt i en særskilt udsendelse behøver ikke være forud for en gudstjeneste. Der mange ældre eller syge som ikke har mulighed for at komme til gudstjeneste, savner salmesang og en prædiken. Jeg syntes at det er blevet en «sølle» udsendelse.

En anden seer bemærker:

Jeg ser frem til gudstjenesten i tv. Det første jeg møder er journalisten og en gæst, som begge fortæller, at de ikke er kristne. Det gør mig ked af det.

En tredje omtaler tv-gudstjenesten som en pseudo-gudstjeneste, som »ikke taler til ret mange andre ældre mennesker«.

April – normale tilstande

Med april ser vi, at antallet af reaktioner er ved at finde et mere normalt leje. Men vi ser dog stadig, at der er flest negative reaktioner. Blandt andet denne beretning om en ældre dame, der på grund af sygdom ikke længere kan komme i kirke:

Hun følger meget med i nyheder og medier og ser gerne gudstjeneste i fjernsynet - men gav udtryk for, at det da vist egentlig ikke er rigtige gudstjenester, hvilket hun var ked af. Hun ville bare gerne overvære en rigtig gudstjeneste og ikke noget gudstjenesteagtigt - fordi det jo er rigtige gudstjenester, hun nu er afskåret fra. Hun er ikke fortrolig nok med computer til at streame fra en eller anden kirke og bruger derfor (så vidt jeg kunne forstå) flow-tv. Det er ærgerligt, hvis de brugere, som nok er primær målgruppe for tv-gudstjenester på flow-tv ikke oplever det som en rigtig gudstjeneste.

Reaktionen henviser til det fænomen, at flere kirker i dag streamer deres gudstjeneste – og at nogle derfor klikker sig frem til en gudstjeneste fra en given kirke. Det kræver dog både en relation til kirken og en teknisk kunnen. Noget, som ikke alle har, hvorfor en gudstjeneste på DR1 og DR2 har en stor berettigelse; her kræves der ingen relation til kirken eller særlige tekniske færdigheder. Blot en interesse for gudstjenesten – noget, som vedkommende ikke oplever blive indfriet med tv-gudstjenesten.

Men igen er billedet ikke entydigt: Hvor nogle ser samtalerne rundt om som et forstyrrende element, ser andre dem som berigende.

Det var en god gudstjeneste, og snakken før og efter handlede om væsentlige ting i forbindelse med teksten og det kristne budskab. Gæsten havde et budskab og det havde præsten også i sin prædiken. Et budskab i forhold til kristendommen. Også gode salmer.

Foto: Kim Næser.

I april modtog vi 12 reaktioner, hvoraf de 7 var negative og de 5 var positive.

En foreløbig konklusion

I årets første fire måneder modtog vi i alt 94 reaktioner – og dermed kom vi på fire måneder meget tæt på det maksimale antal reaktioner, vi har modtaget på et helt år – i 2015, hvor der indløb 99 reaktioner.

Det er bemærkelsesværdigt og vidner om et behov hos brugerne af tv-gudstjenesten om at reagere.

Reaktionerne fordeler sig således måned for måned:

	Januar	Februar	Marts	April	Total
Ris	6	26	16	7	55
Ros		9	7	5	21
Neutral^a	1	10	7		18
Total	7	45	30	12	94

Et års gudstjenester

Som en del af denne analyse har vi set alle tv-gudstjenester, der er blevet sendt fra den 2. oktober 2022 til 28. maj 2023.

Indledningsvis skal det bemærkes, at der i perioden er tre særlige gudstjenester, som har haft en vis indflydelse på analysen:

- **Juleaftensdag** – den 24. december – var gudstjenesten direkte og forlænget med cirka 28 minutter i forhold til normale gudstjenester.
- **Natten til nytårsdag** – den 1. januar 2023 – sendte DR1 i kølvandet på rådhusklokkerne og Vær velkommen, Herrens år en forproduceret gudstjeneste fra Odense Domkirke. Men modsat de andre forproducerede gudstjenester var denne uden vært og gæst, hvilket indebærer, at der ikke var nogle samtaler rundt om – hvilket er normen for de forproducerede gudstjenester.
- **Palmesøndag** – den 2. april 2023 – valgte DR på DR1 at genudsende gudstjenesten fra den 15. januar. Der var ikke forproduceret en gudstjeneste til palmesøndag af den grund, at DR2 om eftermiddagen ville transmittere direkte fra indsættelsen af den nye biskop over Fyens Stift Mads Davidsen. I analysen tæller den pågældende direkte transmission ikke med – og genudsendelsen tæller heller ikke med.

Derudover er det værd at bemærke, at der i realiteten blev sendt to gudstjenester den 1. januar 2023. Den nævnte fra Odense Domkirke på DR1 lidt over midnat og én fra Sorgenfri Kirke i Virum på DR1 kl. 10.00 og på DR2 kl. 14.00.

Programmernes varighed

Vi har i alt set 36 gudstjeneste-programmer og har registreret følgende om gudstjenesterne:

- Den samlede varighed
- Minutter og sekunder for, hvornår gudstjenesten begynder (ved klokkeringning/præludium)
- Minutter og sekunder for, hvornår gudstjenesten slutter (ved klokkeringning/postludium)

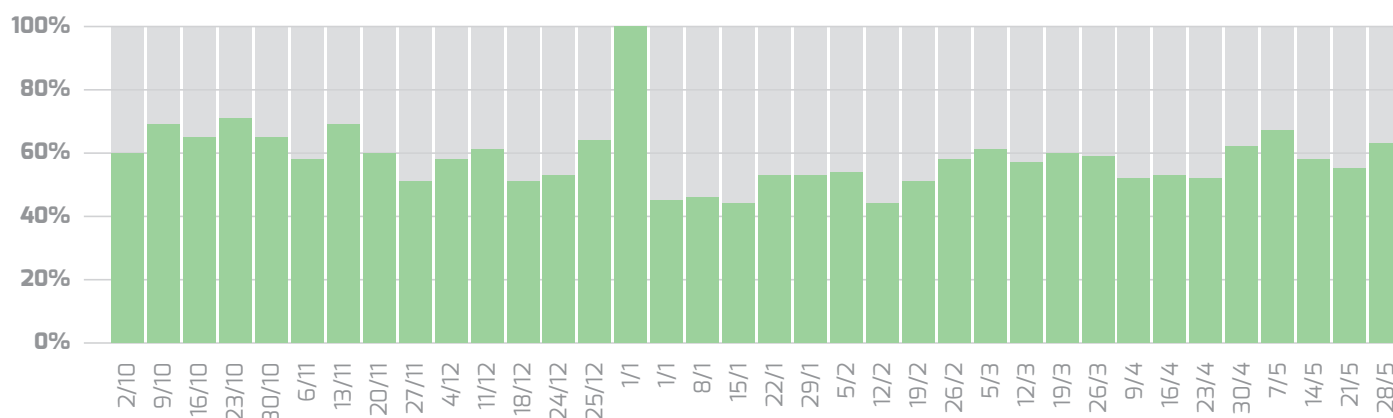
Gudstjeneste-programmerne er som tidligere nævnt bygget op med en samtaledel før gudstjenesten (optakt/prolog), selve gudstjenesten og endelig en samtaledel efter gudstjenesten (nedtakt/epilog). Derfor er de sidste to målepunkter væsentlige, idet de fortæller noget om, hvor længe selve gudstjenesten og hvor længe samtalerne rundt om varer.

I gennemsnit varer programmet 58 minutter og 43 sekunder. Her er gudstjeneste-programmet fra juleaftensdag (Egå Kirke) med til at trække gennemsnittet op – i det den varede 1 time, 26 minutter og 21 sekunder. Det længste ordinære program er fra gudstjenesten nytårsdag (ikke at forveksle med midnatsgudstjenesten, der blev sendt efter rådhusklokkerne) og varede 59 minutter og 54 sekunder. Den korteste blev sendt den 12. februar (Fredenskirken, Århus) og varede 49 minutter og 10 sekunder.

Hvis man alene ser på gudstjenestens længde, er den i gennemsnit 34 minutter og 4 sekunder. Dog er der nogle programmer, der er med til at trække gennemsnittet op. Den længste gudstjeneste stammer fra juleaftensdag, hvor den varede 45 minutter og 40 sekunder. Den er dog i forvejen ekstraordinær, fordi gudstjeneste-programmet som tidligere nævnt var forlænget med cirka 28 minutter. Den næst længste er midnatsgudstjenesten fra nytårsnat, hvor der ikke var nogen vært på, hvorfor gudstjenesten

dækkede hele gudstjeneste-programmet, svarende til 53 minutter og 37 sekunder. Af de ordinære tv-gudstjenester er der faktisk to gudstjenester, der er lige lange: nemlig den 9. oktober og 23. oktober (begge fra Sct. Jørgens Kirke i Svendborg), som begge varede 40 minutter og 25 sekunder. Den korteste gudstjeneste varede 25 minutter og 35 sekunder og er fra den 15. januar (Sorgenfri Kirke i Virum).

I tabellen herunder fremgår det hvor stor en andel af programmet, gudstjenesten udgør:

Som det allerede er nævnt, var programmet juleaftensdag udvidet med cirka 28 minutter. Men selvom gudstjenesten varede knap 46 min. synes den at være relativt kort, når man ser på andelen, gudstjenesten udgør af programmet. Men det har så en naturlig forklaring.

Gudstjenesternes tekster

For de samme 36 gudstjenester har vi også set på, om de følger folkekirkens tekstrækker eller ej.

Tekstrækkerne er kort fortalt en liste over hvilke tekster, der skal læses i folkekirken til samtlige søn- og helligdage. Præster må ikke fravige teksterne uden tilladelse fra biskoppen. Endvidere har præsten også pligt til at prædike over evangelieteksten, men kan i prædiken inddrage de øvrige bibeltekster, der læses. Det betyder, at præsten ikke kan prædike over epistelteksten – med mindre at præsten får tilladelse til det. Med andre ord står tekstrækkerne ret fast i folkekirken – ikke mindst præstens forpligtelse til at prædike over dem.

Vi konstaterer, at i 24 ud af 36 gudstjenester følger tv-gudstjenesten tekstrækkerne. Det er bemærkelsesværdigt lavt, når man tænker på, at folkekirkens præster er forpligtet på at følge tekstrækkerne.

Ved følgende tv-gudstjenester blev der brugt andre tekster end dem, der er angivet i tekstrækkerne:

Dag i kirkeåret	Dato	Kirke
3. s. i advent	11. december 2022	Odder Kirke
4. s. i advent	18. december 2022	Odder Kirke
Nytårsdag	1. januar 2023	Sorgenfri Kirke, Virum
1. s. e. H3K	8. januar 2023	Sorgenfri Kirke, Virum
2. s. e. H3K	15. januar 2023	Sorgenfri Kirke, Virum
3. s. e. H3K	22. januar 2023	Sorgenfri Kirke, Virum
5. s. e. H3K	29. januar 2023	Fredenskirken, Århus
5. septuagesima	5. februar 2023	Fredenskirken, Århus
5. seksagesima	12. februar 2023	Fredenskirken, Århus
Fastelavnssøndag	19. februar 2023	Fredenskirken, Århus
3. s. i fasten	12. marts 2023	Ansgarkirken, Hedehusene
3. s. e. påske	30. april 2023	Harlev Kirke

Nytårgudstjenesten fra Odense Domkirke med afgående biskop Tine Lindhardt som præst og liturg adskilte sig meget fra de øvrige gudstjenester i perioden ved, at gudstjenesten udgjorde 100% af programmet. Foto: DR.

Det er bemærkelsesværdigt, at der faktisk har været 8 søndage i træk (fra 1. januar til 19. februar), hvor tv-gudstjenesten har fraveget tekstrækken.

Det betyder dog ikke, at der ikke har været en evangelielæsning – altså en læsning fra et af evangelierne i Ny Testamente. Det har der været i 31 ud af de 36. Men det betyder med andre ord, at der under nedenstående 5 gudstjenester ikke er blevet læst en tekst fra evangelierne:

Dag i kirkeåret	Dato	Kirke
S. s. e. H3K	29. januar 2023	Fredenskirken, Århus
S. septuagesima	5. februar 2023	Fredenskirken, Århus
S. seksagesima	12. februar 2023	Fredenskirken, Århus
Fastelavnssøndag	19. februar 2023	Fredenskirken, Århus
3. s. e. påske	30. april 2023	Harlev Kirke

Her falder det igen i øjnene, at der 4 søndage i træk (fra 29. januar til 19. februar) og fra samme kirke ikke er blevet læst fra evangelierne. Ved eksempelvis gudstjenesten den 29. januar blev eventyret om Klods Hans genfortalt, mens præsten den 5. februar genfortalte beretningen om Jesus, der fik stormen på søen til at lægge sig – uden dog at læse beretningen.

Nærstudie af otte tv-gudstjenester

For at få et bedre indtryk af gudstjenesterne som sådan har vi kigget nærmere på otte af de 36, der indgår i undersøgelsen. Der er tale om gudstjenester, der er spredt ud over hele perioden – og udvalgt alene på baggrund af at være den første tv-gudstjeneste i måneden.

De otte er:

Dag i kirkeåret	Dato	Kirke
16. s. e. trinitatis	2. oktober 2022	Sct. Jørgens Kirke, Svendborg
Allehelgen	6. november 2022	Lyngby Kirke
2. s. i advent	4. december 2022	Odder Kirke
Nytårsdag	1. januar 2023	Sorgenfri Kirke, Virum
S. septuagesima	5. februar 2023	Fredenskirken, Århus
2. s. i fasten	5. marts 2023	Ansgarkirken, Hedehusene
Påskedag	9. april 2023	Harlev Kirke
4. s. e. påske	7. maj 2023	Virum Kirke

Gudstjenesten fra den 7. maj 2023 med Kristian Tvilling og Morten Messerschmidt udmærkede sig ved at være den tv-gudstjeneste med flest liturgielementer. Foto: DR.

Prædikensens længde

Den første parameter, vi har kigget på, er prædikensens længde. Det er generelt nogle kortere prædikener, der bliver holdt, med et gennemsnit på 8 minutter og 46 sekunder. Tre af prædikenerne varer faktisk under 6 minutter, som det fremgår af tabellen:

Dato	Prædikensens længde	Andel af gudstjenesten	Andel af programmet	Gudstjenestens andel af programmet
2. oktober 2022	11 min. 45 sek.	33%	20%	60%
6. november 2022	5 min. 5 sek.	15%	9%	58%
4. december 2022	10 min. 15 sek.	30%	17%	58%
1. januar 2023	12 min. 30 sek.	47%	21%	45%
5. februar 2023	5 min. 50 sek.	18%	10%	54%
5. marts 2023	10 min. 30 sek.	30%	18%	61%
9. april 2023	5 min. 40 sek.	20%	11%	52%
7. maj 2023	8 min. 35 sek.	22%	15%	67%

Det er logisk nok, at hvis prædikenerne er længere (kolonne nr. 2), så vil de udgøre en større andel af gudstjenesten (kolonne 3).

Med det in mente skulle man tro, at en længere prædiken også betyder, at gudstjenesten kommer til at udgøre en større del af det samlede program. Det er imidlertid ikke tilfældet, når vi nærstuderer tabellen:

Vi ser således, at den længste prædiken faktisk forekommer i en af de udsendelser, hvor gudstjenesten udgør den forholdsmæssigt mindste del af programmet samlet set; nemlig den 1. januar 2023 med 45%. I den anden ende, hvor gudstjenesten udgør en større andel af programmet, den 6. november med 58%, finder vi én af de korteste prædikener.

Det er en større diskussion, hvad en god prædikenlængde er¹. Det falder dog udenfor denne analyses formål og kompetence at se nærmere på kvaliteten af kortere eller længere prædikener i tv-gudstjenesten.

¹ Citat: »For 200 år siden talte man om at gå til prædiken og ikke til gudstjeneste. Her kunne en prædiken flere steder vare op mod to timer. I dag varer en prædiken alt mellem fem og 20 minutter. En prædiken på seks minutter har større chance for at blive hørt end en på 16 minutter.« Kilde: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/liv-sj%C3%A6l/stemningen-er-vigtigere-end-pr%C3%A6diken>.

Uanset hvad kan vi ud fra stikprøven konstatere, at der ikke direkte er nogen sammenhæng mellem prædikenens længde og gudstjenestens andel af det samlede tv-program.

Liturgien i tv-gudstjenesten

En anden parameter, vi har studeret, er, i hvilket omfang de otte tv-gudstjenester er sammenlignelige med en almindelig højmesse i folkekirken.

Udgangspunktet for det studie er højmessens liturgi, som populært sagt er et program for hvilke delelementer højmassen består af med tekstlæsninger, bønner, salmer og så videre.

Miniguide til højmessens liturgi i folkekirken

	En gudstjeneste i Den danske folkekirke foregår i denne rækkefølge:
Indgang (præludium)	Gudstjenesten begynder med præludium, som betyder »forspil«. Det bliver som regel spillet på orgel.
Indgangsbøn (liturgisk eller fri)	Indgangsbønnen bliver bedt af kordegnen, kirkesangeren eller en fra menigheden.
Indgangssalme	Første salme er ofte en morgen- eller årstidssalme.
Hilsen	Præsten hilser på menigheden.
Indledningskollekt	Præsten siger: »Lad os alle bede.« og beder på menighedens vegne én af de bønner, der hører til dagens gudstjeneste.
Gammeltestamentlig læsning	Præsten læser den tekst fra Det Gamle Testamente, som hører til dagens gudstjeneste.
Salme	
Epistellæsning	Præsten læser den tekst fra Det Nye Testaments breve, som hører til dagens gudstjeneste.
Trosbekendelse	Præsten og menigheden siger eller synger trosbekendelsen i kor.
Salme	
Evangelielæsning	Præsten læser den tekst fra Det Nye Testaments evangelier, som hører til dagens gudstjeneste.
Prædiken	Præsten prædiker med udgangspunkt i evangelieteksten.
Kirkebøn	Præsten beder en frit formuleret bøn efter et nogenlunde fast mønster; for kirken hjemme og ude, for de nødlidende i verden samt for vort eget land og øvrighed.
Apostolsk velsignelse	Præsten siger, eventuelt sammen med menigheden: »Lad os med apostlen tilønske hinanden: Vor Herre Jesu Kristi nåde og Guds kærlighed og Helligåndens fællesskab være med os alle! Amen.«
Salme	
Nadverbøn	Præsten beder en bøn som indledning til nadveren.
Fadervor	Menighed beder fadervor i kor.
Indstiftelsesordene	Præsten læser de ord, Bibelen fortæller, at Jesus sagde under sit sidste måltid med disciplene.
Nadvermåltidet	Menigheden kommer op til alteret, og præsten uddeler brød med ordene: »Dette er Jesu Kristi legeme« og vin med ordene: »Dette er Jesu Kristi blod.«
Slutningskollekt	Præsten beder på vegne af menigheden en takkebøn for det, man har modtaget i gudstjenesten.
Aronitisk velsignelse	Præsten løfter hænderne og lyser velsignelsen ved at sige: »Herren velsigne dig og bevare dig! Herren lade sit ansigt lyse over dig og være dig nådig! Herren løfte sit ansigt mod dig og give dig fred!«
Udgangssalme	
Udgangsbøn	Kirkesangeren, kordegnen eller et andet medlem af menigheden beder en afsluttende bøn.
Udgang (postludium)	Betyder efterspil, og spilles som det sidste i gudstjenesten, ofte mens først præsten og så menigheden går ud af kirken.

Det er vigtigt at bemærke her, at enhver stikprøveundersøgelse har den indbyggede mangel, at den ikke kan sige noget generelt om forhold. Men den kan ikke desto mindre bemærke nogle tendenser, som kan afspejle de generelle forhold. Dernæst vil det også være en teologisk diskussion om, hvorvidt alle elementer i liturgien er afgørende for oplevelsen af en gudstjeneste eller ej. Ligesom i forhold til diskussionen om prædikenens længde falder det udenfor denne analyses rammer og kompetence at se på den del.

Når vi ikke desto mindre foretager en stikprøve af tv-gudstjenestens indhold målt op imod den folkekirkelige liturgi, skyldes det, at liturgien kan bruges som målestok for, om den forventning, som seerne har til tv-gudstjenesten, bliver indfriet. Det er de færreste kirkegængere, der kan redegøre for liturgiens enkeltelementer. Imidlertid vil gudstjenestens forløb ligge i baghovedet hos de seere, der er vant til at møde op til en gudstjeneste, og som af den ene eller anden grund vælger tv-gudstjenesten til. En afvigelse fra liturgien eller større fravalg kan derfor fremkalde en negativ reaktion.

Når vi for de otte gudstjenester i stikprøven kigger efter liturgiens enkeltdele, giver det følgende resultat:

	2/10	6/11	4/12	1/1	5/2	5/3	9/4	7/5
Indgang (præludium)								
Indgangsbøn (liturgisk eller fri)								
Indgangssalme								
Hilsen								
Indledningskollekt								
GT-læsning								
Salme								
Epistellæsning								
Trosbekendelse								
Salme								
Evangelielæsning								
Prædiken								
Kirkebøn				*				
Apostolsk velsignelse								
Salme								
Nadverbøn								
Fadervor								
Indstiftelsesordene								
Nadvermåltidet								
Slutningskollekt								
Aronitisk velsignelse								
Udgangssalme								
Udgangsbøn								
Udgang (postludium)								

* Kort bøn lige efter prædiken, dog ikke med de elementer, der normalt indgår i en kirkebøn.

Det, der i første omgang springer i øjnene, er, at nadverdelen er helt fraværende under alle tv-gudstjenester. Almindeligvis vil man sige, at nadveren begynder med den salme, der ligger efter den apostolske velsignelse, og slutter med den aronitiske velsignelse. Så man kan sige, at nogle dele af nadverdelen er med. Men de væsentligste dele – nadverbøn, indstiftelsesord, nadvermåltidet og slutningskollekt – er fraværende. Og dermed er det rimeligt at sige, at nadveren ikke er med.

Det er en selvstændig diskussion, om tv-mediet er egnet til at sende nadveren videre. Men der er ikke i selv noget til hindring for, at nadveren er med i gudstjenesten. Det har den været før – om end ofte således, at der kun var tid til 1-2 borde (altså 1-2 grupper ved knæfaldet), hvorefter gudstjenesten fortsatte med den resterende del af liturgi-

en. Holdningen blandt kirkefolk kan grundlæggende deles i to: Nogle vil plædere for, at nadver kræver fysisk tilstedeværelse i gudstjenesten. Andre vil argumentere for, at nadveren i sig selv repræsenterer noget ubikvitært i kraft af, at det ses som et måltids-fællesskab med alle kristne til alle tider – og derfor er selve indstiftelsen ikke begrænset til det fysiske rum, den foregår i. I begge grupper vil man finde præster, der mener, at en gudstjeneste godt kan være en gudstjeneste uden nadver.

En anden ting, som skal bemærkes, er, den manglende konsekvens, når det gælder bønnerne. Indgangsbønnen er ofte med (syv ud af otte gange), men udgangsbønnen er stort set aldrig med (to ud af otte gange). Det samme kan siges om indledningskollekten (en ud af otte gange) og kirkebønnen (tre ud af otte gange). Sidstnævnte er præstens (og i princippet også menighedens) mulighed for at formulere en aktuel bøn, som kommer hverdagen og verden rundt. Altså en bøn, der vil kunne opleves som meget relevant.

Dernæst er der hilsenen (en ud af otte gange), som er præstens mulighed for at byde seeren indenfor til gudstjeneste. Man kan argumentere for, at optakten tjener som hilsen. Omvendt er der i hilsenen en direkte appel og henvendelse til tv-menigheden. Det er der ikke på samme måde i optakten, hvor invitationen til seeren ofte er mere indirekte.

Endelig er læsningerne fra Det gamle testamente (to ud af otte gange) og brevene i Det nye testamente (to ud af otte gange) meget sjældent med. Det er ikke altid, at forbindelsen mellem evangelieteksten og de to øvrige tekstlæsninger er så tydelige. Det kan derfor give mening at udelade den ene af teksterne. Men det vil være et godt mål at satse på en tekstlæsning mere ud over evangelielæsningen – om ikke for andet så for det dannelsesmæssige aspekt; at tv-seeren stifter bekendtskab med nogle andre tekster, som i større eller mindre grad kommenterer på eller perspektiverer evangelieteksten.

Et centralt spørgsmål i forlængelse af denne diskussion: Er tv-gudstjenesten tilstrækkelig genkendelig for den seer, der er fortrolig med gudstjenesten? Tjener det et andet formål, at gudstjenesten er kortet ned af hensyn til andre seere, der ikke i samme grad føler sig hjemme i gudstjenesten?

I forhold til det første kan det konstateres, at der er mange udeladelser i de otte tv-gudstjenester, vi har nærstuderet, og som gør det vanskeligere at genkende forløbet i gudstjenesten.

I forhold til det andet er der ganske vist en formidlingsopgave for tv-præsten at knytte gudstjenestens enkelte led sammen, så den røde tråd bliver tydelig. På den vis har tv-gudstjenesten mulighed for både at tilfredsstille dem, der er dus med gudstjenestens forløb, og dem, der er mere fremmede overfor den.

Mellemspil om sommergudstjenester

Selvom fokusområdet for denne analyse er de ordinære, forproducerede tv-gudstjenester med vært og en gæst, så skete der noget i sommeren 2023, som bør tages med som afslutning på denne analyse.

Efter flere års dialog med DR og domkirken i København lykkedes det i sommeren 2023 for KLF at få det ønske igennem, at der blev sendt gudstjenester fra domkirken i den lange sommerpause, som de forproducerede tv-gudstjenester normalt holder (8-12 søndage er uden gudstjeneste på tv i månederne juni, juli og august).

Nyheden om sommergudstjenester blev taget godt imod af både KLF og de mediebrugere, KLF er i dialog med. Således handlede en tredjedel af de reaktioner, som KLF modtog i juni, juli og august, om sommergudstjenesterne fra domkirken.

Ganske vist var sommergudstjenesterne meget anderledes fra de forproducerede gudstjenester. De to primære forskelle var, at der ikke var nogen vært, og at der blev anvendt de samme fastmonterede kameraer som til morgenandagten. Det første blev ikke bemærket som en mangel – selvom vi i tidligere reaktioner har registreret det som noget, nogle er glade for.

Det sidste var der en enkelt, der kritiserede:

Faste kameraer med de faste billeder kan være ok til morgenandagten, men er ikke velegnede til en levende gudstjeneste.

En anden var som sådan glad for sommergudstjenesten, men påpegede nogle tekniske fejl med synkronisering af lyd og billede samt lyd og undertekster. En tredje havde været glad for sommergudstjenesterne, men kritiserede, at de stoppede, hvorved der opstod nogle søndage uden tv-gudstjenester – de lange sommerpauser har tidligere afstedkommet meget ris. Det har KLF bortset fra denne ene ikke modtaget i løbet af sommeren 2023.

Bortset fra de tre negative og en enkelt neutral var de øvrige reaktioner positive. De positive reaktioner berører følgende tematikker:

- At der er blevet plads til en sommergudstjeneste i sendefladen.
- At sommergudstjenesten er genkendelig.
- Andre kommentarer til indholdet.

Men en del af reaktionerne indeholder – selvom de roser sommergudstjenesterne – også en mere eller mindre direkte kritik af de forproducerede gudstjenester:

Det er en rigtig gudstjeneste uden alt for meget snak rundt om.

Jeg nyder en gudstjeneste uden journalist-kommentarer.

Dejligt almindelig gudstjeneste og ikke al den snak før og efter gudstjeneste.

Det var dejligt med en rigtig gudstjeneste i stedet for de andre, der er fyldt med overflødig snak.

I alt modtog KLF 48 reaktioner om sommergudstjenesterne – de fordelte sig således.

Ris	Ros	Neutral ^a	Total
3	44	1	48

Der er med andre ord ingen tvivl om, at sommergudstjenesterne fra domkirken i København har en værdi i sig selv for tv-seerne. Særligt når man ser tilbage på februar

Sommergudstjenesterne fra domkirken i København blev af nogle set som lidt for høj Kirkelig, men af de fleste præcis som en tv-gudstjeneste skal være. Foto: Svend Thomsen.

og marts, hvor der blev indsendt reaktioner med ris 42 gange. I det lys er 44 reaktioner med ros særligt bemærkelsesværdigt.

Med de mange reaktioner, der indløb i årets første måneder (den meget store mængde af ris i 1. kvartal og den store bunke ros hen over sommeren), tegner 2023 i øvrigt til at blive et historisk år, idet vi frem til og med august har modtaget 146 reaktioner om gudstjenesten. Dermed er vi langt forbi den foreløbige højdespringer: 2015, hvor der indløb 99 reaktioner.

Konklusion

Der er mange ting at samle op på forud for en konklusion.

For det første er det bestemt ikke entydigt, at samtalerne før og efter gudstjenesten opleves som irrelevante. Nogle oplever dem som væsentlige og interessante, mens andre ser dem som fyld, der skærmer for programmets egentlige indhold: gudstjenesten. For det andet er det bestemt ikke entydigt, at Sofie Østergaard trods sin mangel på erfaring med trosstoffet er uegnet som vært på tv-gudstjenesten. Nogle ser hende som indlevende og nysgerrig, andre er kede af, at hun føler et behov for at lægge afstand til troen som sådan. Der var også en vis kritik af værtsrollen før, hvilket understreger, at den kritik, der er af Sofie Østergaard, ikke nødvendigvis handler om hende.

For det tredje er det bestemt ikke entydigt, at det er værtsrollen som sådan, der er problematisk. Der er ingen tvivl om, at tilstedeværelsen af en vært bidrager til at låse gudstjenesten op for de seere, der ikke er lige så fortrolige med gudstjenesten, som andre er. Og at værten også for faste seere – altså dem, der tænder for fjernsynet på grund af selve gudstjenesten – repræsenterer noget positivt, som beriger programmet.

Selvom KLF normalt modtager mange reaktioner, så oplevede vi en markant stigning i antallet af reaktioner indenfor de første måneder af 2023. Det er ikke utænkeligt, at noget af det, der fik folk til at reagere i de første måneder af 2023, var nogle alternative gudstjenester: I januar var der programsat temagudstjenester, som var løsrevet fra tekstrækkerne, og i februar var der særgudstjenester målrettet børn og familier.

Der var med andre ord to måneder, hvor forventningen til en ordinær tv-gudstjeneste ikke blev indfriet, og det kan have været årsag til, at proppen sprang af flasken i 1. kvartal. Det går i hvert fald igen i reaktionerne, at gudstjenesten mangler genkendelighed og en oplevet relevans.

Særligt i januar ser vi således programmer, hvor andelen af selve gudstjeneste-delen i programmet ligger noget under den andel, som gudstjenesten gennemsnitligt udgør.

Det kan forklare, hvad der forårsagede de mange reaktioner, der kom i de måneder.

Omvendt påpeger reaktionerne også en grundlæggende udfordring: Hvad er »kontrakten« mellem DR og seerne? Er det et tv-program med en beskåret gudstjeneste i midten? Eller er det en tv-gudstjeneste med noget tv-indhold rundt om? Hvad forventer seerne?

Igen er det værd at nævne, at samtalerne før og efter er der ikke nogen anker imod

TV-gudstjenesten indeholder som ofte på væsentlige samtaler. Her er det værten Sofie Østergaard i samtale med astronom Johan Peter Uldall Fynbo. Foto: DR.

– men de fylder for meget på bekostning af selve gudstjenesten. Det er i hvert fald en rimelig konklusion.

Hvis man skal forsøge at udlede en eller anden form for konklusion på denne baggrund, må det være:

- Gudstjenesterne bør være mere genkendelige. Det gælder i forhold til et element som tekstlæsningerne, og det gælder i forhold til liturgien. Der mangler for meget af det, som trofaste seere genkender ved en almindelig gudstjeneste.
- Samtalerne før og efter har en værdi i sig selv – for nogle i hvert fald. Derfor bør de bevares omkring gudstjenesten, men i højere grad stå i egen ret som selvstændige programmer før og efter gudstjenesten.
- Det vil gøre kontrakten mellem DR og seerne bedre: Dem, der gerne vil have »den fulde pakke«, kan få den. Mens dem, der gerne vil nøjes med gudstjenesten i selv, kan få det ved at tænde på det tidspunkt, hvor gudstjenesten er programsat til at begynde.

Epilog

Mikael Arendt Laursen,
generalsekretær i KLF, Kirke & Medier

DR vil gøre klogt i at gentænke konceptet bag tv-gudstjenesten.

Samtaledelen fungerer godt – det viser reaktionerne. Man kan stille spørgsmålstejn ved, om samtalen efter gudstjenesten kunne undværes. Det er i hvert fald ikke hensigtsmæssigt, hvis værtens, gæstens og præstens egne konklusioner kommer til at stå i vejen for, at seerne selv reflekterer over gudstjenestens budskab.

Men DR har en udfordring, når det gælder den usynlige kontrakt med seerne. DR har givet sig selv den gode udfordring, at flere skal lære tv-gudstjenesten at kende. Det kan vi kun bakke op om. Og her bidrager værten med noget trykt ved at etablere en mere folkelig og jordnær forbindelse mellem den almindelige seer og gudstjenesten. Men der er også en gruppe seere, som tænder for fjernsynet for at få en almindelig gudstjeneste – og her kan værten og gæsten i et eller andet omfang komme til at stå i vejen for den forventning. Derfor oplever de ikke, at de får en tv-gudstjeneste, men et samtaleprogram om tro og livets store spørgsmål. Det er der ikke noget galt i – det er bare ikke forventningen, når der står gudstjeneste i tv-programmet.

Selve gudstjenestens DNA, liturgien, bliver behandlet noget stedmoderligt. Der er meget store variationer i, hvad der er med fra liturgien, og hvad der ikke er med. Her er det særlig iøjnefaldende, at nadveren slet ikke er med. Det er ganske vist noget af det mest personlige ved en kirkegang og kan nok oplevet gennem tv-skærmen føles en kende fjernt. Ikke desto mindre udgør nadveren en stor del af en almindelig højmesse – og derfor bør den del være med. Man kan overveje at nøjes med én eller to borde/«omgange», før nadveren rundes af – og måske ikke have det med til hver gudstjeneste. Men lidt flere gudstjenester med nadver er bedre end ingen gudstjenester med nadver.

Liturgien har den store fordel, at selvom den først og fremmest primært kendes af de personer, der på den ene eller anden måde bidrager til gudstjenestens afvikling, så genkendes den intuitivt af dem, der er fortrolig med gudstjenesten. Derved bidrager en større repræsentation af liturgiens delelementer til en større følelse af genkendelighed med gudstjenesten og slutteligt en oplevelse af, at det er en såkaldt rigtig gudstjeneste. Men det er åbenbart, at hvis der skal være mere af liturgien med, kræver det mere tid. Men det ville også være det mest rigtige at gøre.

Man kunne derfor forestille sig en sendeflade, der så således ud:

Giv gudstjenesten mere tid, så der er mere tid til gudstjenesten.

- Mikael Arendt Laursen, generalsekretær

Sendetidspunkt (DR1)	Sendetidspunkt (DR2)	Programtitel	Varighed
9:45	13:45	Før Gudstjenesten	15 min.
10:00	14:00	Til Gudstjeneste	55 min.
10:55	14:55	Efter Gudstjenesten	5 min.

Ved at udvide den samlede sendetid med 15 minutter opnår DR og seerne følgende:

- Den gode forberedelse til og iscenesættelse af gudstjenesten, der ligger i optakten til gudstjenesten, bevares. Der vil stadig være tid til at lade værten præsentere dagens gudstjeneste, kirke, præst og gæst – og ikke mindst høre gæsten reflektere over det tema, som præsten lægger op til, før gudstjenesten.
- Ved at forlænge gudstjenesten med 15-20 minutter giver det præsten, organist og kor bedre muligheder for at inkludere nogle flere af de dele, der gør gudstjenesten genkendelig. Ikke nødvendigvis i form af længere prædikener, men ved at have flere salmer, læsninger og bønner med.
- Endelig tjener det gudstjenesten godt at gøre afrundingen kortere. Det er ikke hensigtsmæssigt for seerens egen modtagelse og eftertanke, at vært, præst og gæst i lang tid evaluerer og reflekterer over gudstjenesten – og dermed lukker låg på den eftertanke, der foregår hos seeren. En god gudstjeneste lægger i sig selv op til refleksion, og der skal afslutningen ikke fungere alt for meget som en samlet afrunding, som bremser refleksionen. Det gør bestemt ikke noget, hvis afslutningen slutter med et spørgsmål i stedet for et punktum eller udråbstegn. Det taler alt sammen for en kortere afslutning.

At DR har forsøgt sig med særlige tema-gudstjenester, er ikke nødvendigvis et dårligt tiltag, men kritikken, de har affødt, demonstrerer også en udfordring ved produktionen; at der produceres fire gudstjenester samme sted, og som sendes fire søndage i træk. Det øger risikoen for, at nogle seere opgiver gudstjenesten, hvis den fire søndage i træk ikke appellerer til dem, fordi de opleves for ens.

Det kunne løses ved et rul, hvor der fortsat produceres fire gudstjenester fra samme kirke, men de skal sendes med nogle søndages mellemrum, så der kan være 2-3 søndage med gudstjenester fra andre kirker og med andre præster. Idet der ikke direkte er en forbindelse i forhold til evangelielæsningen mellem de enkelte søndage, er det ikke en udfordring på indholdssiden.

Det kunne eksempelvis se således ud med optagelser fra tre forskellige kirker med deltagelse af to forskellige præster fra hver kirke.

Søndagens navn	Kirke	Præst
1. s. e. Trinitatis	Nørreby Kirke	N. B. 1
2. s. e. Trinitatis	Sønderby Kirke	S. B. 1
3. s. e. Trinitatis	Midterby Kirke	M. B. 1
4. s. e. Trinitatis	Nørreby Kirke	N. B. 2
5. s. e. Trinitatis	Sønderby Kirke	S. B. 2
6. s. e. Trinitatis	Midterby Kirke	M. B. 2
7. s. e. Trinitatis	Nørreby Kirke	N. B. 1
8. s. e. Trinitatis	Sønderby Kirke	S. B. 1
9. s. e. Trinitatis	Midterby Kirke	M. B. 1
10. s. e. Trinitatis	Nørreby Kirke	N. B. 2
11. s. e. Trinitatis	Sønderby Kirke	S. B. 2
12. s. e. Trinitatis	Midterby Kirke	M. B. 2

Det ville skabe en kærkommen variation mellem de enkelte søndage.

Der er ingen tvivl om, at DRs tv-gudstjeneste er et stærkt koncept, som der er tænkt mange gode tanker om. Det tjener DR til ære at lægge så mange kræfter i den – og herunder at finde engagerede medarbejdere, der er levende optaget af at give mediebrugerne en så god gudstjenesteoplevelse som muligt.

Vi er overbeviste om, at det kan lade sig gøre at favne to meget forskellige målgrupper: den trofaste tv-kirkegænger, for hvem gudstjenesten er det centrale, og den nysgerrige seer, for hvem det med tro og livets store spørgsmål er spændende – og hvad der nu måtte ligge derimellem. For der er helt tydeligt også seere, som værdsætter både den klassiske gudstjeneste og samtalen, der omkranser gudstjenesten.

